

KAAP HOORN

Journal

ERKENNING VOOR ONZE VRIJWILLIGERS

Tijdens de Jaarbijeenkomst op 16 oktober jl. overhandigde Hoorns locoburgemeester Roger Tonnaer een Eenhoornzegel ter waarde van 1000 euro aan de Stichting Nederlandse Kaap Hoorn-vaarders. Deze Eenhoornzegel wordt door de gemeente Hoorn onregelmatig uitgereikt aan verenigingen en stichtingen die grotendeels drijven op de inzet van vrijwilligers. De heer Tonnaer benadrukte de rol die de Stichting speelt bij het internationaal "op de kaart zetten" van Hoorn met haar beschrijvingen van o.a. historische reizen door Nederlandse zeilschepen, speciaal die rond Kaap Hoorn, het zuidelijkste punt van Zuid-Amerika.

Het bestuur van de stichting stelt het zeer op prijs dat deze eervolle toekenning is uitgereikt, vooral omdat hiermede de jarenlange vrijwillige inzet en medewerking van velen binnen de Stichting volledige erkenning en waardering vinden.

De uitreiking vond plaats in de historische Oosterkerk in Hoorn, de stad van waaruit in 1615 de expeditie van Le Maire en Schouten vertrok voor de verkenning van het Zuidland, waarbij de uiterste land-

punt van Zuid-Amerika de naam Kaap Hoorn kreeg.

De intensieve promotie in de laatste jaren van onze voornaamste doelstelling, nl. "het in brede kring levend houden van de herinnering aan de grote zeilvaart en in het bijzonder aan die rond Kaap Hoorn als historisch hoogtepunt van zeemanschap", ondersteund met diverse publicaties, een uitgebreide website met gedetailleerde informatie over de rondingen rond Kaap Hoorn onder Nederlandse Vlag (ook neergelegd in het standaardwerk van Humphrey Hazelhoff Roelfzema in 2010), de activiteiten van de zeezeilende Kaap Hoornronders en de positieve samenwerking met vele maritieme organisaties, doet de belangstelling voor Kaap Hoorn en daarmee het aantal begunstigers van de Stichting sterk stijgen. Elders in het journal (pagina 4) staan meer details.

Ook de intensieve contacten en samenwerking met de Chileense ambassade en ProChile (Export Promotion Bureau), zoals onlangs op 5 oktober jl. bij de gezamenlijke presentatie en ondersteuning van de Chileense intenties m.b.t. de herdenking in 2015-16 van 400 Jaar Kaap Hoorn in het Maritiem Museum Rotterdam, stimuleren ons om de ingeslagen koers van de Stichting te continueren en tot een succes te maken

Kees van Louvezijn, voorzitter

WISSELING VAN DE WACHT IN ADVIESCOMMISSIE KAAP HOORN-RONDERS

Bijna 15 jaar geleden besloot het toenmalige bestuur van de Stichting om de waardering en het respect voor schippers en bemanningsleden van zeilvaartuigen die Kaap Hoorn-reizen maken in de traditie van de Grote Zeilvaart, tot uiting te laten komen in het toekennen van de titel 'Kaap Hoorn-schipper' resp. 'Kaap Hoorn-zeiler'.

Het daarvoor benodigde reglement werd opgesteld onder leiding van een bij uitstek deskundige, nl. door (toen nog) notaris mr. Dirk Dragt. Tevens werd hij voorzitter van de adviescommissie Kaap Hoorn-ronders, een functie die hij dus bijna 15 jaar heeft bekleed.

Tot op heden zijn door de commissie 11 Kaap Hoorn-schippers voorgedragen en benoemd. Tien van hen ontvingen uit handen van de burgemeester van Hoorn de Kaap Hoorn-trofee. Daarnaast werden aan

niet minder dan 66 bemanningsleden de penningen en certificaten uitgereikt.

Het bestuur kon daarbij altijd 'blind varen' op de gedegen adviezen van de commissie. In besloten kring was al afscheid genomen van Dirk Dragt maar ten overstaan van de aanwezigen op de Jaarbijeenkomst overhandigde voorzitter Kees van Louvezijn hem een spirituele fles, afkomstig van onze hofleverancier Schermer's Wijnkopers. In zijn afscheidstoespraak dankte de heer Dragt het bestuur en de Stichting voor het volledige vertrouwen dat hem altijd is geschonken.

Opvolger van de heer Dragt werd de heer G.P. (Gert) Looimeijer. Hij is o.m. voorzitter van de Stichting Register Holland en maritiem consultant. Jarenlang heeft hij met zijn vrouw gevaren op de 'Geesje van Urk', een geheel door hen gerenoveerde haringlogger. Gert Looimeijer kent de zeilende scheepvaart als bijna geen ander. Namens het bestuur wenste Kees van Louvezijn hem veel succes in zijn nieuwe functie in onze Stichting.

gvd

Kees van Louvezijn geeft de voorzittershamer door aan de heer Looimeijer (links), opvolger van de heer Dragt (rechts op de foto)

*Het bestuur van de
Stichting Nederlandse
Kaap Hoorn-vaarders
wensst u allen
prettige feestdagen
en een
behouden vaart in 2012!*

STICHTING 400 JAAR KAAP HOORN

NU EEN FEIT

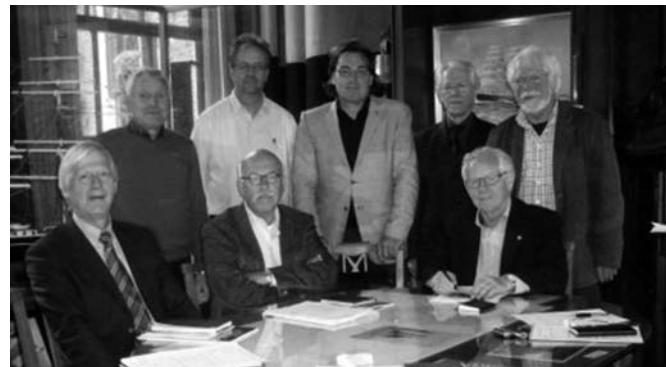
In het vorige nummer van het Kaap Hoorn Journaal (nr. 16, juni 2011) maakten we al melding van de voorgenomen oprichting van de Stichting 400 Jaar Kaap Hoorn. Dat is intussen gebeurd door het laten passeren van de stichtingsakte. Daarna is de samenstelling van het bestuur, van het Comité van Aanbeveling en van de (nog zeer voorlopige) opzet van een raamprogramma met voortvarendheid ter hand genomen.

Het Comité van Aanbeveling staat onder voorzitterschap van dr. G. O. van Veldhuizen, burgemeester van Hoorn. Van het Comité maken verder deel uit de heren mr. P.M.G.P. Janssens, oud-burgemeester van Hoorn, drs. H. Nijenhuis, voormalig ambassadeur van Nederland in Chili, prof. dr. H. den Heijer, hoogleraar Zeegeschiedenis aan de Rijksuniversiteit Leiden, en mr. D. Dragt, vroeger notaris in Rotterdam en in de kringen van de Stichting Nederlandse Kaap Hoorn-vaarders een bekend en gezien figuur.

Op de foto het bestuur van de Stichting (zittend van links naar rechts): de heren Dirk Tang (Nederlandse Vereniging voor Zeegeschiedenis, Egbert Ottens (voorzitter van de Vereniging 'Oud Hoorn') en Kees

van Louvezijn. Staande, eveneens van links naar rechts: Gerard van der Meer, Dirk Dekema (directeur Westfries Archief), Ad Geerdink (directeur Westfries Museum), John Planken en Ramon du Pré. Inmiddels zijn ook contacten gelegd met de ambassade van Chili, waar men zeer geïnteresseerd is in de activiteiten van de nieuwe Stichting en de herdenking in 2015/16, en met maritieme instellingen in Amsterdam en Rotterdam.

Eén van de ingestelde werkgroepen heeft tot taak fondsen te verwerven. De website is nu nog niet operationeel maar dat zal in de loop van het volgend jaar veranderen.

JAARPUBLICATIE 2011

'UIT DE ZEILVAARTTIJD' AAN LOCO-BURGEMEESTER OVERHANDIGD

Tijdens de ook nu weer zeer druk bezochte Jaarbijeenkomst werd de traditie van de overhandiging van het eerste exemplaar van de jaarpublikatie aan de burgemeester van Hoorn voortgezet. Bij verhindering van de 'echte' burgemeester was het nu locoburgemeester Roger Tonnaer die het boek in ontvangst mocht nemen. Hij sprak woorden van waardering uit voor het werk dat ook nu weer is verzet en benadrukte dat dit één van de redenen is om aan de Stichting de zg. Eenhoornzegel, uit te reiken (zie het voorwoord van de voorzitter op pag. 1).

Het boek 'UIT DE ZEILVAARTTIJD- Herinneringen van kapitein Jacob Schol' past in de reeks van herinneringen van leden van de Vereniging van Nederlandse Kaap Hoorn-vaarders. Jacob Schol is een uiterst interessante persoon die de eindfase van de grote zeilvaart en de overgang naar de stoomvaart zeer bewust heeft meegemaakt. Het

materiaal voor het boek komt uit de rijke documentaire nalatenschap van Koen Suijk, oud-secretaris van de Stichting.

Een 'driemanschap', bestaande uit projectleider Pieter Kroon en geassisteerd door Cees Paul en Louis Horneman, heeft de taak opgenomen om de jaarpublikatie 2011 te produceren, een zware taak omdat in korte tijd een drietal vaste krachten om uiteenlopende redenen niet beschikbaar was.

Verder moeten genoemd worden Jaap Molenaar die de hand wist te leggen op de aquarel die Schol maakte van de 'Euterpe', terwijl Jan Klootwijk nog een foto had van de 'Ville de Dieppe' in de havenplaats Dieppe. Ook Ton Pronker voorzag ons van informatie.

Een ander hoogtepunt van de geslaagde Jaarbijeenkomst was de lezing van Hans Kok over een reis naar de Oost aan de hand van kaartmateriaal, als prelude op een vergelijkbaar, uitgebreid cartobibliografisch onderzoek naar reizen rond Kaap Hoorn dat voor het herdenkingsjaar 2015/16 op de rol staat. Jaap Waterdrinker was zichtbaar in vorm (en conditie!) bij zijn enthousiaste verhaal over zijn zeilervaringen. De bijeenkomst werd zoals gewoonlijk opgeluisterd door de Shantymen Kaap Hoorn en besloten met Schoot Aan! en het al even traditionele maar daarom niet minder gewaardeerde gezamenlijke buffet.

gvdM

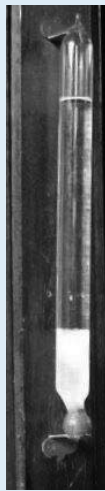
NOG EEN TWEETAL IMPRESSIES VAN DE JAARBIJEENKOMST 2011

Jaap Waterdrinker vertelde op spannende wijze over zijn zeilervaringen terwijl op de andere foto Hans Kok (links) met Maarten Klein nog even napraat over zijn lezing (en zij misschien vooruitblikken op het cartobibliografisch project 2015/16 waarbij zij zijn betrokken)

HET FITZROY STORMGLAS

Bezoekers aan de Regentenkamer zullen links van de schouw een nieuw object aantreffen. Het is een Fitzroy-baroscoop, ook wel weerglas, stormglas of camphorglass¹ genoemd. De baroscoop is een geschenk van Joop en Baukje Kalb die, vlakbij de Oudheidkamer van de Stichting, in de Geldersesteeg in Hoorn wonen. Zij hebben het ooit als verjaardagsgeschenk gekregen van een kennis die bij de maritieme winkel Harri werkt, zijn naam hebben ze niet genoemd. De goede gever had de naam van Kapitein of Admiraal Fitzroy in verband met het instrument genoemd en door een verband te leggen met Darwin en HMS Beagle veronderstelden zij een relatie met Kaap Hoop. Vandaar dat onze Stichting in beeld kwam.

De Commissie voor collectie en documentatie heeft zich afgevraagd of het wel echt een nautisch instrument betreft. Werd het gebruikt op schepen? Het is niet cardanisch opgehangen, zou het bestand zijn tegen een slingerend schip? We hebben ons ook afgevraagd of het misschien voor de binnenvaart bedoeld was. Een ding is zeker, volgens minder betrouwbare bronnen werd het weerglas zeer aangeprezen door admiraal Robert Fitzroy, dezelfde die als kapitein gezagvoerder was op HMS Beagle tijdens de beroemde reis van Charles Darwin.

Het voorwerp wekte onmiddellijk onze nieuwsgierigheid op.

DE BAROSCOOP EN ZIJN WERKING

De baroscoop werd ook wel stormglas, weerglas, hurricaneglas of camphorglass genoemd. Het instrument is een afgesloten glazen buis gevuld met een vloeistof waarin kristallen zweven. Deze kristallen zouden op korte termijn weersveranderingen voorspellen. De vloeistof bestaat uit een mengsel van water, alcohol, salmiak, salpeter en kamfer. Admiraal Fitzroy tracht in zijn Weatherbook de werking van de baroscoop te doorgronden, maar twijfelt ernstig aan de voorspellende waarde van het instrument. Andere geleerden uit die tijd, als Faraday en Tomlinson, beschouwen het kamferglas als een betrouwbare weervoorspeller. Luchtdruk speelt geen rol, temperatuur wel en er zou sprake kunnen zijn van veranderende elektrische velden, die Fitzroy dacht dat die met een galvanometer zouden zijn aangetoond. In 1859 schrijft Fitzroy: "... and the hermetically sealed "STORM GLASSES," are influenced by causes beside pressure and temperature, appears now to be certain."² In zijn Weatherbook gaat hij verder in op het camphor glass: "...when it was fairly demonstrated that if fixed, undisturbed, in free air, not exposed to radiation, fire, or sun, but in the ordinary light of a well ventilated room, or, preferably, in the outer air, the chemical mixture in a so-called storm glass varies in character with the direction of the wind -not its force, specially (though it may so vary in appearance only) from another cause, electrical tension..."³ Of de baroscoop werkt op een slingerend zou een keer getest kunnen worden.

Cecil Adams⁴ heeft gedurende 2010 met behulp van 6 zelfgemaakte baroscopen het weer voorspeld en vergeleken met het werkelijke weer. De baroscopen voorspelden gemiddeld in 50% van de gevallen het weer correct. Zijn conclusie een penny is een even goede voorspeller. In een Russisch artikel van Himiklab.org wordt het "shtorm-glass" als een goed product gezien voor een kapitalistisch lifestylemagazine.

ROBERT FITZROY

Robert Fitzroy werd op 23-jarige leeftijd belast met de opdracht om met HMS Beagle naar de zuidpunt van Amerika te gaan en de wateren aldaar in kaart te brengen. Fitzroy was als luitenant al eerder met HMS Beagle die kant op geweest. De eerste kapitein van HMS Beagle bleek niet bestand tegen de eenzaamheid en pleegde zelfmoord. Toen Fitzroy door de admiraliteit belast werd met de survey van het

zuidelijk deel van Amerika werden drie eisen van hem vervuld:

- HMS Beagle werd verbouwd en zeer goed toegerust met wetenschappelijke instrumenten,
- De met de eerste reis meegekomen Vuurlanders moesten worden teruggebracht en er moest iemand meegaan, die zich bezig zou houden met wetenschappelijk onderzoek, maar die niet behoorde tot het nautisch deel der opvarenden.

Kennelijk kon je als kapitein in de jaren '30 van de 19e eeuw met dergelijke mensen beter verkeren dan met bemanningsleden. Het kostte de veelal vierkant getuigde zeilschepen nogal wat tijd om de zeilvoering aan te passen aan veranderende omstandigheden; was je te laat dan verkeerde je echt in de problemen. In de "Narratives"⁵ schrijft Fitzroy hoe hij werd verrast door een plotseling opstekende Pampero. Het duurde drie maanden om de schade te herstellen. Dit soort ervaringen deed Fitzroy op zoek gaan naar instrumenten om weersveranderingen en vooral stormen te kunnen voorspellen.

Na afsluiting van zijn actieve carrière op zee werd hij benoemd tot 'Meteorological Statist to the Board of Trade' in de rang van viceadmiraal. In deze functie rustte hij iedere havenplaats in Engeland uit met een openbare barometer. De in het Verenigd Koninkrijk nog steeds zeer populaire Fitzroy-barometer bestaat uit een kwikbarometer, een thermometer (soms 2: een droge en een natte) en een baroscoop gemonteerd op een achtergrond met uitgebreide verklarende teksten.

IS DE BAROSCOOP ROND KAAP HOORN GEWEEST?

De Beagle is in 1832 rond Kaap Hoorn gevaren. Fitzroy schrijft hierover in the "Narrative": "On the 22d we saw Cape Horn, and being favored with northerly winds, passed close to the southward of it before three o'clock. The wind then shifted to the north-west, and began to blow strong." Aan boord van de Beagle bevonden zich in ieder geval 22 chronometers en 4 barometers. Een inventarislijst van de Beagle heb ik niet gevonden. In het "Weather book" besteedt Fitzroy aandacht aan het "Camphor glass": "Since 1825 we have generally had some of these glasses, as curiosity rather than otherwise, for nothing certain could be made of their variations until lately. Het lijkt voor de hand te liggen dat Fitzroy aan boord van de Beagle heeft beschikt over een baroscoop, al was het uit nieuwsgierigheid. Of de baroscoop een wijdverspreid gebruik op schepen heeft gekend lijkt mij twijfelachtig.

CONCLUSIE

Een baroscoop is een typisch vroeg 19e eeuws meteorologisch instrument, perfect passend in een tijdsgewricht waarin alles nog nieuw was en geprobeerd diende te worden. Gezien de opmerkingen van admiraal Fitzroy is het zeer waarschijnlijk dat het instrument aan boord van HMS Beagle rond Kaap Hoorn is gevaren. Vooralnog is dit een curieus en geheimzinnig instrument, dat een sieraad is voor de regentenkamer.

Lelystad, november 2011

Hans Beukers

Noten:

1 Rear Admiral Fitzroy, *The Weather Book. A manual of practical meteorology.* Longman, Green, Longman, Roberts & Green. London 1863

2 Robert Fitzroy, rear Admiral F.R.S. *Barometer and Weather Guide.* J.D. Potter, Agent for the Admiralty Charts, Poultryry, and 11, King Street, Tower Hill. 1859

3 *The Weather Book*

4 Cecil Adams, *Can storm glasses predict the weather?* "<http://www.straightdope.com/columns/read/2963/can-storm-glasses-predict-the-weather>", 15 October 2010

5 Captain Robert Fitzroy, *Narrative of the Surveying Voyages of His Majesty's Ships Adventure and Beagle, between the Years 1826 and 1836, describing their Examination of the Southern Shores of South America and the Beagle's Circumnavigation of the Globe in three Volumes. Vol. II.* Henry Colburn, Great Marlborough Street. London 1839.

NIEUWE BEGUNSTIGERS

Tussen 1 mei 2010 en 1 december 2011 mochten wij de volgende 25 nieuwe deelnemers begroeten: W.J. van der Veer, Blaricum; mevr. drs. C. de Graaf, Den Haag; J. Enten, Leiden; E. de Jong, Nieuwkoop; J. Herbie, Hoorn; Kapt. M. Moerman, Wognum; G.P. Looemeyer, Dordrecht; J. Heynis, Zaanstad; KTZ.bd. R.A.Snouck Hurgronje, Wieringerwaard; A.P. Tetteroo, Beek-Ubbergen; H. Drenth, Amersfoort; de hr. en mevr. B. en M. Wessel, Amsterdam; G. Suijk, Alphen a/d Rijn; C. Verdonk, Hoorn; H. van der Linde, Gorinchem; J. Breurken, Hoorn; mevr. T. Visser, Venhuizen; G. Fongers, Arnemuiden; Ir.K. Bouten, Gorinchem; R. Heijman, Den Burg (Texel); P.A. Mankor, Zaandam; J. Best sr, Alphen a/d Rijn; mevr. P. Rigter, Utrecht; P. Schol, Hoorn en J.E. Oudemans, Vught.

Het aantal deelnemers is gestegen tot 551. Daarnaast onderhouden wij contacten met talloze personen en organisaties in binnen en buitenland.

Overleden

Door overlijden ontvielen ons helaas de heren K. Sont te Amstelveen; H. van Graas, Zwaag; dr. Ph.M. Bosscher te Den Helder en J. Heynis te Zaanstad. Mogen zij rusten in vrede.

KERNGROEP

De evaluatie van het seizoen is met de Kerngroep doorgenomen op 24 november jl. Tijdens de bijeenkomst werd door Maarten Klein de stand van zaken getoond en toegelicht van het project cartobibliografie Kaap Hoorn, een voorgenomen publicatie ter gelegenheid van de 400 jarige herdenking van de expeditie van Le Maire en Schouten in 2015-2016.

In 2012 zijn de data voor de sociëteitsbijeenkomsten 18 januari, 15 februari en 21 maart, alle te houden in de onze oudheidkamer.

FEBRUARILEZING 2012

Tijdens de bijeenkomst op zaterdag 18 februari 2012 in het Evenementen Centrum van het Marine Etablissement in Amsterdam worden voordrachten gehouden door mevr. Anita van Dissel en de heer Kees Bouten. Mevr. Van Dissel, voorzitter van de Linschoten-Vereeniging, zal spreken over het onderwerp 'piraterij en kaapvaart'. De heer Bouten houdt een voordracht over zijn beroemde voorvader kapitein Jacob Bouten. Begin januari volgt de definitieve uitnodiging maar noteert u alvast deze datum in uw agenda!

RECTIFICATIE

Bij het verslag over de Februarilezing in KHJ 16 (juni 2011) is een storende fout gemaakt. Op de foto van de heer Blussé van Oud-Alblas werd gesteld dat op de foto achter hem één van zijn voorvaders zou zijn afgebeeld. Dit nu is onjuist. Het gaat in werkelijkheid om een foto van de heer Fop Smit (1777-1866) die, samen met zijn broers Jan en Cornelis, een belangrijke stempel heeft gedrukt op de ontwikkeling van de scheepsbouw in die periode. Dat is tijdens de lezing ook zo door de heer Blussé gemeld.

Wij danken de heer Jan Dirk Smit, één van de nazaten van Fop Smit, voor deze rectificatie.

SPONSOREN GEZOCHT!

Onze begunstiger Frank Willebeek Le Mair is een directe nazaat van Isaac Le Maire, initiator van de roemruchte expeditie van 1616, en van Maximiliaan Le Maire, het eerste opperhoofd van de VOC op het eiland Deshima. Hij wil ter gelegenheid van de viering van 400 jaar Kaap Hoorn in 2015/16 een zeilrace- of -reis organiseren die vanuit Azië via Kaap Hoorn naar Amsterdam moet leiden. Hij verzoekt in het bijzonder (oud-)reders en (oud-)gedienden, die gevaren hebben tussen Singapore, Hong Kong, Sjanghai, Nagasaki en Tokio met vrachten voor Brazilië, Chili en het Caribische gebied contact met hem op te nemen voor mogelijke sponsoring.

Adres: Boekweitland 48, 3764 ZM Soest (e-mail: willebeekle-mair@yahoo.com)

BENOEMING TOT KAAP HOORN-ZEILER

Mevrouw Tanja Visser en de heren Edwin Visser en Rob Kwekkeboom (op de foto van links naar rechts) zijn op de Jaarbijeenkomst 16 oktober jl. door het bestuur benoemd tot Kaap Hoorn-zeiler. Het bestuur volgde daarmee het advies van de adviescommissie Kaap Hoorn-ronders. De voorzitter reikte de bijbehorende penningen en certificaten uit.

Tanja Visser rondde de Kaap tijdens de Whitbread Race 1989-90 met de Maiden op het traject Auckland-Punta del Este met als gezagvoerder schipper Tracey Edwards. Bijzonderheid van deze vaart was dat alle opvarenden vrouwen waren!

Edwin Visser voer dezelfde race met de sloep Equity & Law met als schipper Dirk Nauta.

Rob Kwekkeboom heeft Kaap Hoorn inmiddels twee keer gerond, eerst tijdens de Financial Times Clipper Race van 1975 met de kits Great Escape (traject Sydney-Dover) en later met de kits Tielsa tijdens de Whitbread Round the World Race (traject Auckland-Rio de Janeiro) in 1977-78. In beide gevallen was Dirk Nauta de schipper.

Uit de jaartallen blijkt dat de rondingen al geruime tijd achter ons liggen maar dat is geen beletsel om de benoeming op een later tijdstip te effectueren. Voorwaarde is wel dat penning en certificaat persoonlijk in ontvangst worden genomen!

De namen van de nu benoemde Kaap Hoorn-zeilers zullen met een korte beschrijving van de ronding worden opgenomen in het desbetreffende register, dat als 'ereroel' deel uitmaakt van de bibliotheek in de maritieme oudheidkamer van de Stichting Nederlandse Kaap Hoorn-vaarders.

STICHTING NEDERLANDSE KAAP HOORN-VAARDERS

Bezoekadres: Achterom 17, Hoorn (Oudheidkamers), tel. 0229 215964

De Oudheidkamers zijn geopend van 1 april t/m 30 september op woensdag van 11.00 tot 16.00 uur; van 1 juni t/m 31 augustus ook op zondag van 13.00 tot 16.00 uur. Daarnaast voor groepen alleen op afspraak.

Secretariaat: Postbus 1016, 1620 KA Hoorn

Bestuur:	K. van Louvezijn, voorzitter	tel. 0229 246960
	G. van der Meer, secretaris	tel. 0229 245443
	J.H.F. Planken, penningmeester	tel. 0299 473847
	Drs. R.E. du Pré (voorz. Coll.cie)	tel. 0229 295099

E-mail: info@kaaphoornvaarders.nl Website: www.kaaphoornvaarders.nl